

Una breu aproximació a *Contes menestrals* de Josep Anton Baixeras

Contes menestrals és l'últim llibre publicat de Josep Anton Baixeras, edició que l'autor encara va preparar en vida però que ja va veure la llum com a obra pòtuma. Josep Anton Baixeras va morir l'agost de 2008, pèrdua que lamentem profundament. Narrador, assagista, dramaturg i traductor ens ha deixat una obra excel·lent i abundant. Va publicar entre altres textos, els reculls de narracions *Perquè sí*, *Perquè no* (Premi Víctor Català 1959), les novel·les *L'anell al dit* i *Les mares*, les peces dramàtiques reunides a *El mas dels casaments*, l'òpera *Narcís als llimbs*, les traduccions de *La fira de Plundersweilern*, de J. W. Goethe, i *El dia més foll* de Peter Turrini.

Contes menestrals està format per cinc relats breus: "La influència", "El vent i la boira", "L'alcalde de Zalamea", "Pols enamorada" i "Els adéus", cinc relats diferents, cinc relats escrits per la mateixa mà, amb el mateix estil, amb els mateixos recursos, confegits sota l'empара de l'humor, la ironia i el sarcasme, elements que articulen totes les composicions. Una reflexió sobre la societat en què vivim i sobre la relació de l'individu amb la realitat. La primera connexió amb la realitat la trobem en les professions que se'ns presenten en aquests cinc relats: metges, polítics, homes de negocis, treballadors del Sindicat, vicaris, clergues, professors d'universitat. És a dir, representants d'un sector de la societat que esdevenen miralls d'aquesta "temuda realitat", i les vivències dels quals, les reaccions i les conclusions finals als seus periples particulars respondran, malgrat la tensió i la poètica de la narració, a la mediocritat i seran exponents de la misèria humana. D'aquí el títol del llibre: *Contes menestrals*, que en paraules de Magí Sunyer —cito del pròleg— "Menestral es fa servir en l'accepció figurada i té un origen molt més recent —d'un segle enrere— i una intenció denigradora. Procedeix dels inicis de la industrialització, quan una part de la menestralia va progressar en poder i diners i es va convertir en burgesia". Són aquests antiherois, els personatges triats, i les seves vides sostingudes sobre la quotidianitat, la vulgaritat, pors, temors, covardies, anhels i desitjos. A què respon la tria? Per què el narrador construeix, almenys en aparença, uns arguments fonamentats en escenes del gris del dia a dia? Podem assajar de donar una resposta recurrent la galeria humana que se'ns presenta i dir que el que tenim a les mans és un llibre absolutament modern. Modern en la selecció dels personatges i

en el seu tractament, en la tria dels temes, i en l'estil. En tots els relats, excepte a "Pols enamorada", la vida de parella, el matrimoni, és el primer escenari de la realitat que se'ns mostra, i que en major o menor intensitat apareix també com a tema de la narració. Assistim a la intimitat diària dels matrimonis, a les tensions, interessos, diàlegs; veiem el llit de matrimoni, com dormen, com es desperten, com mengen i com viuen. En tots els casos les relacions amoroses que es plantegen estan mancades de tot sentiment de tragèdia o melodrama; la ironia, el sarcasme i l'humor, són els elements que distancien els personatges de la tragèdia i que contribueixen a crear el clima desapassionat, en aparença, del llibre. Tanmateix a "El vent i la boira", el narrador ens apropa més al drama íntim del personatge femení, un exemple de la malcasada. Les llàgrimes de la protagonista al final del conte arriben a entendre el lector, però amb un cop de ploma, l'autor transforma el melodrama en un sarcasme rabiüt, dotat d'una gran crueltat.

La tensió narrativa s'articula gràcies a aquesta aparent manca de passió, la serenitat domina en tot moment les circumstàncies adverses que viuen els personatges, i que ens ve proporcionada pel distanciament produït per l'ús de l'humor i la ironia. Aquest tractament narratiu dels temes i de les accions facilita el cop audaç i inesperat de la més estricta crueltat. L'apassionament refrenat en tot moment pel control intel·lectual dels personatges es manifesta, de sobte, de vegades amb una sola frase final, com a "El vent i la boira", "Pols enamorada", o "L'alcalde de Zalamea", un relat bastit sobre la picaresca on, una vegada més, el rerefons melodramàtic és tallat pel sarcasme.

Els temes triats, així com els personatges, descriuen i mostren al lector aspectes de la realitat més contemporània amb temes com per exemple el de la corrupció a "La influència", on la societat queda definida per una dicotomia entre depredadors i víctimes, entre l'antílop i el cocodril. A "El vent i la boira" es tracta el somni en dicotomia amb la realitat, la resignació. Altra vegada la poètica de la veu narrativa omple la buidor de l'escena trista i grisa. A "Pols enamorada" la presència de la mort i els seus estralls és estabornidora. A "Els adéus" s'escomet el tema de la luxúria.

Un llibre modern per les tècniques narratives emprades, algunes de les quals tenen a veure amb el dramaturg que conviu amb el narrador en Josep Anton Baixeras. El narrador s'atreveix a inserir autèntics monòlegs al bellmig del relat, construeix l'acció a través de diàlegs combinats amb fragments narratius, entrevistes. Alguns incisos del narrador es podrien correspondre perfectament a acotacions teatrals. Aquestes tècniques confereixen als relats

una agilitat, una proximitat, un moviment narratiu-escènic, que provoca una concentració que permet a l'autor construir la tensió narrativa que necessita per conduir l'acció al desenllaç, sempre sorprenent. L'estructura dels contes és fragmentada, de manera que Josep Anton Baixeras pot jugar amb la veu narrativa amb cops d'efecte brillantíssims. En un mateix relat com a "L'alcalde de Zalamea" el narrador en tercera persona és substituït per un narrador en primera persona. Narradors omniscients, narradors parcials com a "La influència", amb monòlegs interns narrats desenrotllats amb destresa.

Un llibre en què la realitat quotidiana és relatada abastament i que gràcies a l'estil i a la poètica soterrada en el relat és elevada a matèria literària, transcendida i universalitzada.

LURDES MALGRAT

Publicat al diari *El Punt* el 6 d'abril de 2009

<http://www.elpunt.cat/noticia/article/-/-/23248.html>